

۲۰۲۳/۱۰/۲۳
۹۸/۱/۲۳

فرهنگ واژگان بومی بیماری‌های عفونی نشخوارکنندگان ایران در برخی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی

تألیف

دکتر علی اسلامی

استاد ممتاز انگل‌شناسی دانشگاه تهران

دکتر الهام هوشمند خداییان

استادیار انگل‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر

با مقدمه

دکتر محمود جعفری دهقی

استاد فرهنگ و زبان‌های باستانی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران

شماره مسلسل ۹۸۶۴

شماره انتشار ۴۰۳۲

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	اسلامی، علی، ۱۳۱۵-
عنوان و نام پدیدآور	فرهنگ واژگان بومی بیماری‌های عفونی نشخوارکنندگان ایران در برخی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی / تألیف علی اسلامی، الهام هوشمند خمیران.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	س، ۱۵۸ص: مصور، جدول؛ ۲۹×۲۲ س.م.
فروست	انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۰۳۲.
شابک	978-964-03-7256-2
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا:
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه
موضوع	نشخوارکنندگان -- ایران -- بیماری‌ها
موضوع	دامپزشکی سنتی -- اصطلاح‌ها و تعبیرها
موضوع	دامپزشکی سنتی -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی
شناسه افزوده	هوشمند خمیران، الهام، ۱۳۵۲-
شناسه افزوده	دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۷ الف۵/ش SF۹۹۷/۵
رده‌بندی دیویی	۶۳۶/۳۰۱۹
شماره کتابشناسی ملی	۵۵۱۲۰۸

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی، بزرگ‌ها سایت، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

عنوان: فرهنگ واژگان بومی بیماری‌های عفونی نشخوارکنندگان ایران در برخی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی
تألیف: دکتر علی اسلامی - دکتر الهام هوشمند خمیران
ویرایش ادبی: فرشاد رضوان
نوبت چاپ: اول
تاریخ انتشار: ۱۳۹۷
شمارگان: ۲۰۰ نسخه
ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بها: ۳۶۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
بخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

خ	قدردانی
د	پیشگفتار
ز	مقدمه
۱	فصل اول - پراکندگی جغرافیایی واژه‌های بومی بیماری‌های عفونی نشخوارکنندگان در زبان‌ها و گویش‌های ایرانی
۳	جغرافیای سرزمین ایران
۵	تاریخچه فرهنگ واژگان بومی
۹	استان آذربایجان شرقی
۱۱	استان آذربایجان غربی
۱۵	استان اردبیل
۱۸	استان اصفهان
۲۱	استان البرز
۲۳	استان ایلام
۲۵	استان بوشهر
۲۷	استان تهران
۲۹	استان چهارمحال و بختیاری
۳۲	استان خراسان شمالی
۳۴	استان خراسان رضوی
۳۷	استان خراسان جنوبی
۳۹	استان خوزستان
۴۲	استان زنجان
۴۴	استان سمنان
۴۶	استان سیستان و بلوچستان
۴۸	استان فارس
۵۱	استان قزوین
۵۳	استان قم
۵۵	استان کردستان
۵۸	استان کرمان
۶۱	استان کرمانشاه
۶۳	استان کهگیلویه و بویراحمد
۶۵	استان گلستان
۶۸	استان گیلان
۷۳	استان لرستان

۷۵	استان مازندران
۷۸	استان مرکزی
۸۰	استان هرمزگان
۸۲	استان همدان
۸۵	استان یزد
۸۷	فصل دوم - انگل‌ها / بیماری‌های عفونی و واژه‌های بومی
۸۹	مقدمه
۸۹	کرم‌ها، بیماری‌ها
۸۹	فاسیولیاژیس
۹۲	دیگروسلیاژیس
۹۳	آمفیستومیاژیس
۹۳	سستودیازیس
۹۴	سنوروزیس
۹۵	هیداتیدوزیس
۹۷	سیستی سرکوزیس گاوی
۹۸	سیستی سرکوزیس شکمی
۹۸	نماتودیازیس گوارشی
۹۹	نماتودیازیس ریوی
۱۰۱	تلازیازیس
۱۰۱	ستاریازیس
۱۰۲	نماتودیازیس مغزی - نخاعی
۱۰۲	انگل‌های خارجی، بیماری‌ها
۱۰۲	کنه‌ها، بیماری‌ها
۱۰۵	جرب‌ها، بیماری‌ها
۱۰۶	میاژیس
۱۰۸	شپش‌ها، بیماری‌ها
۱۱۰	تک‌یاخته‌ها، بیماری‌ها
۱۱۰	بابزیوزیس
۱۱۱	تیلریوزیس
۱۱۳	کوکسیدیوزیس
۱۱۳	بسنوئیتیوزیس
۱۱۳	باکتری‌ها، بیماری‌ها
۱۱۴	آگالاکسی
۱۱۵	انتروتوکسمی
۱۱۷	بروسلوزیس
۱۱۸	پاستورلوزیس

۱۱۸	شاربن
۱۲۰	شاربن علامتی
۱۲۰	سالمونلوزیس
۱۲۱	سل
۱۲۱	ورم پستان
۱۲۲	لیتوسپیروزیس
۱۲۲	کزاز
۱۲۳	اکتینومایکوزیس
۱۲۳	قانقاریا
۱۲۴	پلوروپنومونی واگیر بزها
۱۲۴	پنومونی
۱۲۴	برخی بیماری‌های باکتریایی
۱۲۵	ویروس‌ها، بیماری‌ها
۱۲۵	تب برفکی
۱۲۷	آبله
۱۲۸	هاری
۱۲۸	اکتیمای واگیر
۱۲۹	طاعون
۱۲۹	تب نزله‌ای بدخیم
۱۲۹	تب سه روزه
۱۳۰	قارچ‌ها، بیماری‌ها
۱۳۱	منابع
۱۳۳	نمایه

زبان رسمی ایران فارسی است، اگر چه زبان‌های ترکی، ارمنی و عربی نیز زبان‌هایی ایرانی هستند. زبان "ترکی" از خانوادهٔ اورال آلتایی است، "ارمنی" از زبان‌های آرمینین است که شاخه‌ای از زبان‌های هندو اروپایی محسوب می‌شود و "عربی" از زبان‌های سامی است. در صورتی که "فارسی" و سایر گویش‌ها و لهجه‌های رایج در ایران، زبان فارسی و از خانوادهٔ زبان‌های هند و اروپایی است. از نظر زبان‌شناسی، نظامی که بتواند به کمک تعداد محدودی قواعد آوایی، دستوری، معنایی و تعداد محدودی واژه، از طریق دستگاه گفتار آدمی، بی‌نیهایت جمله بسازد و از این طریق بین افراد جامعه ارتباط برقرار کند، "زبان" یا "گفتار" نامیده می‌شود و باید توجه کرد که با این تعریف، مجموعه‌ای از واژه‌های بومی، گویش‌ها و لهجه‌ها را می‌توان "زبان" نامید (کلباسی، ۱۳۸۹). واژه‌های بومی که جزئی از زبان‌ها و گویش‌های ایرانی هستند، در گنجینهٔ ارزشمند ادبیات بومی قرار دارند.

در کتاب مقدس ما، "قرآن کریم"، دو بار آیه‌ای برای زبان‌ها و گویش‌ها آمده است:

آیهٔ ۲۲ سورهٔ روم

"وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّغَاتِكُمْ إِن فِي ذَلِكَ لَايَاتٍ لِلْعَالَمِينَ."

و از نشانه‌های [قدرت] او، آفرینش آسمان‌ها و زمین و اختلاف زبان‌ها و رنگ‌های شماس، قطعاً در این [امر نیز] برای دانشوران نشانه‌هایی است.

اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری ایران، این نکته تأکید دارد که زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است، اما در همان حال اشاره دارد که علاوه بر زبان فارسی، استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات محلی و قومی در مدارس آزاد است. قانون اساسی بومی و مترقی و فراگیر کشورمان، زمینه‌های قانونی برای استفاده و ترویج سایر زبان‌ها و ممانعت از انقراض آن‌ها را از همان ابتدا پیش‌بینی کرده است.

جمع‌آوری و ثبت و ضبط واژه‌های بومی اهمیت بسزایی دارد. روستاییان به عنصر دام و زمین بستگی دارند و این موضوع در عناصر ادبیات فولکلوری این مردم، جایگاه بسیار خاصی دارد، هم‌سایا بررسی و تحلیل داده‌های واژه‌های بومی که قسمتی از گویش‌هاست، بسیاری از ناشناخته‌های زبانی و برخی از ابهامات زبان‌شناختی زوده می‌شود. بنابراین، روستاییان صاحبان اصلی این واژگان هستند و ۲۰ میلیون روستایی ایران، دربارهٔ بیماری‌های حیوانات خود، باران‌ها، بوم‌ها، جزئی از زبان‌ها و گویش‌های ایرانی است، تکلم می‌کنند. در روزگار کنونی، بسیاری از گویش‌های ایرانی خاموش شده‌اند و بسیاری دیگر رو به فراموشی نهاده و جای خود را به فارسی معیار یا گویش‌های دیگر داده‌اند و در این میان، فناوری نوین ارتباطات، سرعت این روند افزوده است. از بین رفتن گویش‌های محلی و زبان یک قوم، به تنهایی رنج‌آور و تأسف‌انگیز است، اما دردناک‌تر از آن این است که از میان رفتن یک زبان و یک گویش، مساوی با از بین رفتن تاریخ و فرهنگ شفاهی یک قوم و یک ملت است و این حقیقت موضوع به لزوم حفظ و احیای زبان‌ها و گویش‌ها را صد چندان می‌کند.

سرکاراتی (۱۳۹۲) نقل می‌کند: "بنا بر گواهی Haupt-Lehmann که در سال ۱۸۹۸ میلادی بر سر راه خود از جلفا به تبریز شبی را در روستای گلین‌قیه در نزدیکی مرند گذرانده بود، اهالی این ده به لهجهٔ بومی مخصوصی که ترکی نبود، گفت‌وگو می‌کردند. سی و چند سال پیش که دانشجوی بودم، همراه مرحوم دکتر ماهیار نوایی و استاد منوچهر مرتضوی دو بار به آن نواحی رفتیم. در آن هنگام نیز شمار زیادی از اشخاص مسن در هرزند و گلین‌قیه هنوز لهجهٔ بومی خود را حفظ کرده بودند، اما امروزه متأسفانه از آن گویش، در آن دهات باصفا هیچ اثری به جای نمانده است."

متأسفانه، جمعیت روستاییان کشور، کم و بیش مانند سایر نقاط دنیا، در حال کاهش است. بر اساس آمار رسمی سال ۱۳۳۵، جمعیت ایران شامل ۶۶ درصد روستایی (۱۲ میلیون نفر) و ۳۴ درصد (۶ میلیون نفر) شهری بوده است. ولی در سال ۱۳۸۵، این آمار دچار تغییر شدیدی شده است و از جمعیت ۷۰ میلیونی کشور، ۶۸ درصد شهری و ۳۲ درصد روستایی بوده‌اند. بر اساس گزارش مرکز

آمار ایران و بر اساس سرشماری عمومی نفوس سال ۱۳۹۰، جمعیت روستایی کشور به ۲۹ درصد و این نسبت در سرشماری سال ۱۳۹۵، به ۲۵/۹ درصد رسیده است.

مقایسه این آمار، نشانه به صدا درآمدن زنگ خطر و بیانگر این حقیقت است که جمعیت روستاییان کشور که سازندگان، کاربران و پاسداران گویش‌های محلی هستند، رو به کاهش گذاشته است و به تدریج با فاصله گرفتن آنها از فضای روستا، کشاورزی و دامپروری، این واژگان بومی و اصطلاحات اصیل، به دست فراموشی سپرده خواهند شد و روزی خواهد آمد که نسل‌های بعد، از این گنجینه ناب هیچ سهمی نخواهند داشت. پس جا دارد تا هر چه سریع‌تر برای ضبط و توصیف گویش‌های ایرانی، گام برداریم. امیدواریم این پژوهش، قدمی هرچند کوتاه در شناسایی، ثبت و توصیف گویش‌های ایرانی باشد و به حفظ این گنجینه‌های ارزشمند معنوی کمک کند. سپاسگزار خواهیم بود که نظرات و پیشنهادات خود را به ایمیل alieslami1396@gmail.com با ما در میان بگذارید.

علی اسلامی

الهام هوشمند خمیران

www.ketab.ir